

Toto je časť z pôvodnej dvojazyčnej verzie, kde je slovenský text zobrazený na každej druhej strane.

Michael Ruse

Veda a duchovnosť¹

Aký je vzťah medzi kresťanstvom a súčasnou vedou? Je zrejmé, že na túto otázku neexistuje jednoduchá alebo jediná odpoveď. Ak uvažujeme o kresťanstve našich neprítomných priateľov fundamentalistov, kreacionistov, jednoducho medzi nimi vládne obrovský konflikt. Nemôžete veriť v šesťtisíc rokov starú Zem, šesťdňové stvorenie, potopu sveta a zároveň prijímať modernú fyziku, modernú biológiu či modernú geológiu. Fundamentalizmus nie je jedinou formou kresťanstva a má len malé právo na tradičnú formu náboženstva. Ak sledujete smer, ktorý vytýčili Augustín a Tomáš Akvinský, Luther a Kalvín, odpoveď je veľmi odlišná. Základné, najdôležitejšie nároky kresťanského náboženstva spočívajú za hranicami vedy. Nie sú a nemôžu byť v rozpore s vedou, lebo prebývajú v ríšach, kde veda neprebýva. V tomto zmysle môžeme o kresťanstve a vede uvažovať ako o nezávislých a vidíme, že teológovia, ktorí trvajú na odlišných ríšach, mali pravdu, keď vyjadrovali svoj názor na vzťah medzi vedou a náboženstvom.

Neznamená to však, že medzi kresťanstvom a modernou vedou nie je nijaký vzťah. Vzhľadom na to, že kresťanstvo je predsa náboženstvo o charaktere tohto sveta a postavenia človeka v ňom, išlo by o naozaj veľmi zvláštny stav vecí. Príjajme by bolo potrebné (a najpravdepodobnejšie i naďalej je potrebné) živo sa dohadovať o hraniciach medzi vedou a náboženstvom. Nie je to niečo, čo možno rozhodnúť a priori, skôr ako začne skúmanie, vyžaduje si to však ustavičné posudzovanie, najmä preto, že veda sa neustále rozvíja. A dokonca aj keby sme našli hranice medzi nimi, veda i náboženstvo by sa prekrývali. Kresťanstvo jednoducho nemôže prehliadať zákony a pravidlá vedy, najmä normy logickej argumentácie. A naopak, očakáva sa a pre kresťanstvo je primerané vyjadrovať sa k svetu skúsenosti, napríklad v morálnej oblasti. Jednoducho, keď sa to stane, napríklad pri uplatňovaní teórie prirodzeného práva, treba veľmi obozretne prihliadať na to, že teologické závery sú plné zistení súčasnej vedy; keďže veda sa mení, môžu

¹ Táto esej vyšla ako „Záver“ knihy *Science and Spirituality: Making Room for Faith in the Age of Science*. Cambridge University Press, New York 2010.

sa meniť aj tieto závery. Je potrebné jemné balansovanie. Nikto, kto dnes berie modernú vedu vážne, nebude popierať istú formu organickej evolúcie. Nábožensky založený človek preto celkom legitímne môže uvažovať o tom, ako Boh mohol tvoriť takýmto spôsobom a celkom otvorene sa usilovať pochopiť úvahy Svätého Augustína o tom, ako mohol nadčasový Boh stvoriť časovo ohraničený vesmír. Práve týmto typom argumentácie sa zaberám v poslednej kapitole.² Na druhej strane, stotožnenie stvorenia s Veľkým treskom prináša množstvo problémov, jedným z nich je možnosť, že veľkému tresku mohlo niečo predchádzať.

Podobne ešte vždy sú a pravdepodobne aj naďalej zostanú nejasné či sporné oblasti súvisiace so sférami vedy a náboženstva. Vezmime si napríklad zázraky. Logicky nemožno poprieť postoj tých, ktorí prijímajú možnosť príkazu milosrdenstva, tvrdiac, že zázraky sa vymykajú pravidlám prírody a vykonáva ich Boh ako cieľ našej spásy. Voda by sa mohla zmeniť na víno. No bez ohľadu na teologický problém, je Boh naozaj vinár s najkvalitnejším vínom? Prirodzene, voda sa jednoducho nezmení na víno. Tvrdiť opak znamená porušiť vedecké pravidlá. Nieкто by teda mohol tvrdiť, že ak náboženstvo trvá na tom, že to musí byť pravda, potom nelegitímne zasahuje do ríše vedy. Uvedomujem si, že tento záver zastávali nielen neveriaci vedci, ale aj mnohí kresťania, ktorí brali

vážne tvrdenia z nasledujúceho odseku, tu však danú vec ponechávam nevyriešenú. Odpoveď na ňu celkom evidentne závisí od prípustného rámca vedy. Ak niekto trvá na tom, že tento rámec pokrýva celý svet prírody bez výnimky, možnosť príkazu milosrdenstva je zamietnutá. Ak sa však zhodneme na tom, že do úvahy prichádzajú teologické požiadavky – všemocný Stvoriteľ môže robiť všetko, čo sa mu zapáči – možnosť príkazu milosrdenstva je opodstatnená.

Je príznakom slabosti, že práve kresťanstvo sa takmer vždy musí prispôbovať zisteniam vedy? Kedysi bolo možné čítať Genesis doslova, lebo týmto smerom sa uberala veda. Dnes nie je takéto čítanie prijateľné. Kedysi mnohí považovali názory Svätého Pavla na ženy, homosexuálov a otroctvo za absolútne prijateľné. Dnes, vo svetle moderných sociálnych vied, sa všetky tieto predpoklady spochybňujú a prehodnocujú. Veci sa nevyvíjajú inak. Nijaký fyzik sa nebude obťažovať reinterpretáciou Svätej Trojice. Existujú dobré dôvody, prečo kresťania nechápu a ani by nemali chápať túto nesymetriu ako znak slabosti. Odhliadnuc od skutočnosti, že takmer naisto budú vždy existovať dôležité oblasti, do ktorých veda nemôže vstúpiť, treba mať na pamäti, že pre kresťanov je dôvodom jeden z najväčších Božích darov, a to znak, že sme naozaj stvorení na Jeho obraz. Veda je preto posvätná úloha. Je to zároveň zložitá a náročná úloha,

² V posledných dvoch kapitolách tejto knihy, sa Ruse zameriava na to, čo považuje za štyri základné články kresťanskej viery: a) že existuje Boh-stvoriteľ, b) že ľudia budú súdení, c) že ľudia majú dušu a sú stvorení na obraz Boží a d) že existuje posmrtný život. Na rozdiel od radikálnych teológov, o ktorých sa diskutuje v celom tomto zväzku, Ruse berie tieto štyri články vážne. Jeho hlavný argument spočíva v tom, že náboženská viera odpovedá na iné otázky než veda. A zatiaľ čo umožňuje, aby tvrdenia teistov možno napadnúť z teologických či filozofických základov, zastáva názor, že veda ich nemôže vyvrátiť. Pokiaľ sú logicky konzistentné a pokiaľ neponúkajú „vedecké“ odpovede, môžu slúžiť ako prijateľná alternatíva vedeckého spôsobu myslenia. [B.E.]

vhodná pre stvorenia našej prirodzenosti. Len pomaly a s veľkým úsilím bude odhalená pravá prirodzenosť nášho domova. A s týmto poznaním sa očividne zmení a dozreje aj naše porozumenie Bohu, jeho prirodzenosti a diela. John Henry Newman o tom uvažoval správne. Základné prvky kresťanskej viery boli odhalené pred dvoma tisícročiami. Odvtedy teológovia a vedci pracujú na tom, aby ukázali, presne akú úlohu zohrávajú tieto prvky pri stvorení. Teologické porozumenie je vždy v pohybe. Nie je evolučné v darvinistickom zmysle – nikdy nemožno vylúčiť či modifikovať prvotné tvrdenia viery – veľmi reálnym spôsobom sa však rozvíja. (Historicky, Newman, ktorý sa odjakživa zaujímal o vedu, bol oveľa väčšmi ovplyv-

nený myslením anatóma Richarda Owena o archetypoach, platónskych základných plánoch organizmov a o tom, ako sa ešte väčšmi prispôbobil, keďže sú zahrnuté do reálnych organizmov, ktoré museli prežiť.)

Sotvakto verí, že dnešní nadšení stúpeneci z oblasti vedy aj náboženstva sa chystajú do veľkej miery zmeniť svoje myslenie. No stojíme pred výzvou pochopiť ten pravý vzťah medzi vedou a náboženstvom, a táto výzva je politicky aj intelektuálne dôležitá. Je nádej, že myšlienky a závery v tejto knihe podnietia ostatných, aby sa pridali k autorovi a tiež pracovali na tejto úlohe.

z anglického originálu preložil Richard Cedzo

Mariana Čengel - Solčanská, foto: Miro Nôta